

ÎNTRUNIRI ALE REUNIUNII ÎNVĂȚĂTORILOR ROMÂNI DE LA ȘCOLILE CONFESIONALE GR. OR. DIN DIECEZA CARANSEBEȘ ȚINUTE ÎN BANATUL SÂRBESC

În 1865 în fruntea nou înființatei Episcopii a Caransebeșului a fost uns Ioan Popasu, personalitate marcantă a vremii, care s-a impus prin felul remarcabil cum a condus instituția bisericească și a păstorit credincioșii, dar și prin activitatea susținută pe tărâm cultural și național. Acest ierarh rămâne în atenția posterității și prin organizarea, în 1869, a *Reuniunii învățătorilor români de la școlile capitale și elementare populare din dieceza dreptmăritoare răsăriteană a Caransebeșului*, care, în 1880, după aprobarea noilor statute de funcționare, va adopta o nouă titulatură: *Reuniunea învățătorilor români de la școlile confesionale gr. or. din dieceza Caransebeșului*.

Reuniunea în cauză s-a preocupat de perfecționarea metodelor didactice, pedagogice, de obiectele de învățământ, de îmbogățirea cunoștințelor profesionale și științifice ale dascălilor, implicit de îmbunătățirea situației lor materiale a bazei școlare, și de promovare a limbii române. Încă în anul înființării *Reuniunii*, 1869, membrii ei proclamau „Noi vom căuta să realizăm ceea ce laureatul poet și binecuvântatul bărbat al nației a preconizat: Uniți-vă în cuget, uniți-vă-n simțiri”.

Conform unelor opinii, *Reuniunea învățătorilor din Caransebeș* a fost, probabil, cea mai puternică asociație de profil ce a ființat în spațiul spiritual românesc până la 1918. După modelul ei se vor fonda și alte asociații asemănătoare, între care *Reuniunea generală a învățătorilor greco-ortodocși din Dieceza Aradului* (1872), ceea ce este grăitor.

În cadrul *Reuniunii* au fost constituite 12 despărțăminte – Bocșa, Oravița, Vârșeț, Panciova, Mehadia, Biserica Albă, Lugoj, Caransebeș, Făget și Bozovici – acestea fiind centrul de greutate al asociației învățătoresți. Reuniunile din fiecare despărțământ aveau întruniri periodice, cel puțin două anual, cu o tematică prestabilită, unde se țineau prelegeri, conferințe, aveau loc dezbateri și schimburi de experiență. Asemenea manifestări s-au organizat nu doar în orașe ci și în localități rurale, un exemplu fiind în acest sens Adunarea învățătorescă a despărțământului Vârșeț ținută la Râtișor, la 17 februarie 1819, sub președenția lui Petru Borcan, notar fiind Ioan Miclea (*Familia*, an XXVIII, nr. 6 din 10/22 februarie 1891).

Ființând aproape jumătate de veac, *Reuniunea învățătorilor români de la școlile confesionale gr. or. din dieceza Caransebeșului* și-a ținut adunările generale în diverse localități bănățene: Făget, Oravița, Montana, Caransebeș, Orșova, Bocșa Montană, Reșița Montană, Băile Herculane și Caransebeș. Conform datelor pe care le deținem, incomplete, adunări s-au derulat și în localități din Banatul sârbesc: 21 august/2 septembrie 1878 la Biserica Albă; 1891 tot la Biserica Albă; 20 septembrie 1898 la Vârșeț; 29/30 august 1904 la Biserica Albă; 28 august și 1 septembrie 1910 la Panciova.

În contextul dezbaterilor de la întrunirea din 1878 de la Biserica Albă, învățătorul Ioan Tina a dorit să precizeze că: „Scopul adevărat al școlii ... este de a pregăti pe elevi pentru viață, adică de a produce din ei oameni ... cu cunoștințe practice și folositoare, cu o minte deșteaptă și dezvoltată”. Apreciam, cu temeii, că dacă numai această precizare ar fi fost concluzia conferinței învățătoresți, aceasta și-ar fi atins cu prisosință scopul!

Așa cum deja am precizat în lucrarea de față, în zilele de 29 și 30 august 1904 a avut loc la Biserica Albă o nouă adunare generală a *Reuniunii învățătorilor români gr. or. de la școlile confesionale din dieceza Caransebeșului*. Conform *Protocolului* întocmit cu ocazia ținerii adunării, ea a fost convocată printr-o circulară din 25 iulie/7 august și a fost onorată de prezența unui mare număr de membri, majoritatea învățători din tractul Biserica Albă, dar și din tractele învecinate, la care s-au adăugat oaspeți de vază, de diverse profesii.

Sfânta liturghie a fost celebrată de protopresbiterul Filip Adam, asistat de presbiterii Sofronie Nediciu din Biserica Albă și Simeon Luca din Ildia.

După serviciul divin, membrii *Reuniunii* și oaspeții s-au întrunit într-o primă ședință în sala restaurantului *Burg*, unde președintele în funcțiune, învățătorul Traian Lința a deschis lucrările adunării generale printr-un cuvânt de salut adresat celor prezenți. Notar al ședinței a fost desemnat Ioan Marcu, căruia i s-a acordat și conducerea biroului pe întreaga durată a adunării. Alocuțiuni au rostit protopresbiterul Filip Adam – ca reprezentant al episcopului diecezan (a afirmat că prestația

învățătorilor a fost exemplară), inspectorul școlar regesc al comitatului Timiș – Carol Sebesztha, Iacob Schenk – directorul școalelor civile din localitate, primarul orașului Biserica Albă – Ion M. Roșu și, în fine, dr. Aurel Novac – președintele comunității bisericești gr. or. române din oraș. S-a expediat o telegramă de recunoștință P. S. Nicolae Popea și, totodată, s-au recepționat mai multe telegrame de salut de la următorii expeditori: protopresbiterul Timișorii, dr. Traian Puticiu; protopresbiterul Caransebeșului, Andrei Ghidiu, avocații din Orșova dr. Ioan Popoviciu și Petre Călcunariu; învățătorii bocșeni Dimitrie Pruneș și Miron Popoviciu și, nu în ultimul rând, de la *Reuniunea generală a învățătorilor greco-ortodocși din Dieceza Aradului*, reprezentată de președintele ei, Iosif Moldovan.

Apreciam că este oportun să prezentăm componența nominală a comisiilor de lucru, întrucât acestea au fost structurate în raport de tematica reuniunii. Iată titulatura și componența acestora:

a) comisia pentru examinarea raportului general: Ioan M. Roșu, George Țunea, Grigorie Paliciu, Nicolae Velcu și Constantin Liuba;

b) comisia pentru cenzurarea „rațiocinului” pe anul 1903/1904 și a proiectului de buget pe anul 1904 /1905; dr. Aurel Novac, Dimitrie Birăuțiu, Sofronie Liuba, George Jianu și Dimitrie Petroviciu;

c) comisia pentru cenzurarea raportului bibliotecarului și înscrierea de membrii noi: Sofronie Nediciu, Simion Bozanciu, Dimitrie Bălănescu, Avram Miter, Petru Bulgea și George Petrovici;

d) comisia specială: Ioan Pepa, dr. Valeriu Braniște, dr. Cornel Jurca, dr. George Dobrin, Ioan Vidu, Emilian Novacovici și Vasile Tărian.

Agenda adunării generale a Reuniunii din august 1904 de la Biserica Albă a cuprins diverse probleme. Astfel, s-a prezentat raportul general (referent George Țunea) al comitetului de conducere pe anul 1903/1904. Raportul, tipărit și difuzat prealabil membrilor spre a fi studiat, a fost aprobat de adunarea generală. De asemenea, s-au votat *Regulamentele pentru afaceri interne ale Reuniunii*, pentru „casă” și „bibliotecă”, valabilitatea lor fiind pe trei ani. Regulamentul avea următoarele capitole: Adunarea generală; Comitetul; Funcționarii reuniunii; Despărțămintele Reuniunii; Funcționarii despărțămintelor; Regulamentul. S-a dezbătut chestiunea manualelor școlare, a cenzurării unora, s-au prezentat petiții și propuneri învățătorești în legătură cu obținerea de ajutoare bănești în folosul școlii sau „referitoare la înființarea și sprijinirea materială a unor reviste pedagogice sub auspiciile Reuniunii noastre ori a celei arădene”. Învățătorul Ioan Vidu, renumit dirijor și compozitor bănățean, dar și devotat luptător pentru cauza statului național unitar român, a propus tipărirea cântecelor bisericești cu ajutorul *Reuniunii*, întrucât pe acesta se bazează morala creștină: „Învățămantul este chemat a împreuna ceriul cu pământul”. O altă problemă abordată a fost cea a perfecționării învățătorilor în diferite ramuri ale industriei de casă prin cursuri speciale, susținute financiar de guvern. Pentru aceasta era nevoie să se obțină, prin intervenția Venerabilului Consistor diecezan, 2-3 locuri gratuite.

Tot la adunarea generală de la Biserica Albă referenții comitetului de conducere au prezentat referate despre teme elaborate în despărțămintele *Reuniunii*: învățătorul Mihai G. Crăciun materialul intitulat *În ce chip își poate câștiga și susține învățătorul autoritatea și respectul în și afară de școală?* iar Petru Bandu *În ce măsură poate contribui casa părintească la educațiunea școlară?* Adunarea generală a apreciat că ambele referate au răspuns obiectivelor pentru care au fost redactate.

În baza unor declarații de înscriere adunarea generală din 1904 a primit în *Reuniune* încă 7 membri fondatori și 8 membrii ajutători, unii dintre aceștia fiind din Banatul sârbesc: Simion Bozanciu – director de bancă, dr. Titu Mălai – avocat, Martin Mogoș, Ioan Ogrin, Panta Țăranu, Dimitrie Bălănescu – proprietari, toți din Biserica Albă, George Suciuc – preot în Sîn Mihai (Locve) și Valeriu Oprean – preot în Grebenat.

Președinte al *Reuniunii* a fost reales avocatul orăvițean Elie Trăilă, personalitate marcantă a Banatului, care, între 1876 – 1879, fusese secretar la Școala civilă din Oravița.

Fără a intra în amănunte menționăm că în anul 1910 s-a ținut tot în Banatul sârbesc, dar de data aceasta la Panciova, o nouă adunare generală a *Reuniunii* la care ne referim. Cu acel prilej învățătorul Gheorghe Joandrea a susținut conferința intitulată „Gramatica lui Ienache Văcărescu”. Tot atunci s-a decis ca *Educatorul (Organ oficial al Reuniunii învățătorilor din Eparhia Caransebeșului, Revistă lunară pentru educația poporului)* să fie distribuit gratuit membrilor ordinari. De asemenea, a fost ales președinte învățătorul Traian Hențu din Orșova, iar în funcția de casier central, binecunoscutul învățător Patrachie Râmneanțu din Coștei.

Fără îndoială că roadele activității *Reuniunii învățătorilor români de la școlile confesionale din dieceza Caransebeșului*, au fost benefice nu doar pentru dascăli și procesul pedagogic ci și pentru întreaga populație a Banatului de sud, întrucât Reuniunea a promovat constant un spirit înnoitor, favorabil prefacerilor și consolidării naționale românești.

VASILE MIRCEA ZABERCA

BIBLIOGRAFIE

1. Direcția Județeană Caraș-Severin a Arhivelor Naționale, fond Protopopiatul Biserica Albă, 1867, 1870, 1871.
2. Almanah *Libertatea*, Panciova, 1989-1993.
3. *Analele învățătorilor români gr. or. de la școlile confesionale din dieceza Caransebeșului*, an 1904/ 1905.
4. Ardelean, Virginia, *Școală și identitate națională în Episcopia Caransebeșului (1865-1918). Conferințele învățătorilor și preocupări pentru modernizarea învățământului* (lucrare dactilografată).
5. *Dreptatea*, Timișoara, 1996.
6. *Educatorul. Organ oficial al Reuniunii învățătorilor din Eparhia Caransebeșului. Revistă lunară pentru educația poporului*, 1910.
7. *Familia*, Oradea, 1891.
8. Munteanu, I., Zaberca, V. M., Sârbu, M., *Banatul și Marea Unire din 1918*, Ed. Mitropoliei Banatului, Timișoara, 1992.
9. Oallde, P., *Lupta pentru limba românească în Banat*, Edit. Facla, Timișoara, 1983.
10. Popi, Gligor, *Românii din Banatul sârbesc în secolele XVIII – XX. Pagini de istorie și cultură*, Ed. Fundației Culturale Române, București, 1993.
11. *Protocolul Adunării generale ținute la Biserica Albă la 29 și 30 august st.v. 1904 în Analele Reuniunii învățătorilor români gr. or. din școlile confesionale din dieceza Caransebeșului*, an 1904/1905, Caransebeș, iulie-septembrie, nr. I.
12. Târcovnicu, Victor, *Contribuții la istoria învățământului românesc în Banat (1780 – 1918)*, București, 1978.
13. Zaberca, V., M., *Românii din Banatul iugoslav și Marea Unire. Alba Iulia, 1 Decembrie 1918*, Ed. Hestia, Timișoara, 1995.

RÉUNIONS DES INSTITUTEURS ROUMAINS PROVENUS DES ÉCOLES CONFESIONNELLES GRÉCO-ORTHODOXES DE LA DIOCÈSE DE CARANSEBEȘ, ORGANISEES DANS LE BANAT SERBE

RÉSUMÉ

La réunion des instituteurs roumains provenus des écoles confessionnelles gréco-orthodoxes de la diocèse de Caransebeș fondée en 1868 a eu un rôle fondamental dans l'affirmation de l'enseignement roumain du Banat du Sud à la fin du XIXe siècle - début XXe (jusqu'en 1918), ainsi que dans tout le Banat sous la domination austro-hongroise - sa constitution étant étroitement liée au nom de l'évêque Ioan Popasu.

La réunion, dont l'activité eut de bons résultats, a eu des sections dans le Banat serbe aussi. Ces organisations ont été préoccupées par le perfectionnement des méthodes didactiques, pédagogiques, par les matières enseignées, l'enrichissement des connaissances professionnelles et scientifiques des enseignants, l'amélioration de leur situation matérielle et celle des établissements, pour promouvoir la langue roumaine et l'éducation des adultes.

La réunion des instituteurs roumains provenus des écoles confessionnelles gréco-orthodoxes de la diocèse de Caransebeș a été, selon l'opinion de certains spécialistes, la plus puissante association d'instituteurs qui a fonctionné dans la spiritualité roumaine jusqu'en 1918.